

Ю. С. Сабій,
аспірант, Навчально-науково-виробничий центр
Національного університету цивільного захисту України, м. Харків
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-2057-049X>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.9.184

ДЕРЖАВНА МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА ЯК СТРУКТУРНИЙ ЕЛЕМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Yu. Sabii,
Adjunct, Training Research and Production Center of the National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv

STATE YOUTH POLICY AS A STRUCTURAL ELEMENT OF SOCIAL SECURITY

У цій науковій статті предметом аналізу стає державна молодіжна політика, яку розглядають як значний структурний елемент у системі соціальної безпеки. Автор виходить з гіпотези, що комплексна та відповідальна молодіжна політика може стати ключем до забезпечення соціальної стабільності, а також ефективним засобом протидії соціальним ризикам і викликам, що стоять перед молодим поколінням.

Стаття включає докладний огляд основних напрямків молодіжної політики, таких як доступ до якісної освіти, підтримка зайнятості молоді, здоров'я і благополуччя, активізація участі молоді у громадському та політичному житті. Автор розглядає різноманітні державні ініціативи та програми, оцінює їхній потенціал і ефективність у контексті соціальної інтеграції та залучення молоді до активної участі в економічному розвитку.

У статті пропонуються конкретні рекомендації для підвищення ефективності молодіжної політики, зокрема розробка міжсекторальних програм, що включають співпрацю державного, приватного та некомерційного секторів, з метою розширення можливостей для молоді. Також акцентується на значенні впровадження інноваційних підходів до освіти та професійної підготовки, забезпеченні рівного доступу до ресурсів і можливостей для всіх молодих людей, незалежно від їх соціального походження.

Результати свідчать про те, що ефективна державна молодіжна політика відіграє ключову роль у вирішенні унікальних проблем, з якими стикається молодь, таких як безробіття, проблеми психічного здоров'я та соціальне безправ'я. Більше того, дослідження підкреслює, що успішна інтеграція молодіжної політики в системи соціального забезпечення не тільки приносить користь молодим людям, але й сприяє економічній стабільності, соціальній згуртованості та сталому розвитку.

In this scientific article, the subject of analysis is the state youth policy, which is considered as a significant structural element in the Social Security System. The author proceeds from the hypothesis that a comprehensive and responsible youth policy can be the key to ensuring social stability, as well as an effective means of countering social risks and challenges facing the younger generation.

The article includes a detailed overview of the main areas of youth policy, such as access to quality education, support for youth employment, health and well-being, and increased youth participation in public and political life. The author examines various state initiatives and programs, assesses their potential and effectiveness in the context of social integration and attracting young people to actively participate in economic development.

Special attention is paid to the analysis of current challenges faced by the state in the implementation of youth policy, including insufficient funding, problems of youth integration in the labor market, as well as the need to adapt to changing social and economic conditions. The authors highlight the successes and shortcomings of existing approaches, analyze prospects and opportunities for optimizing youth policy.

The article offers specific recommendations for improving the effectiveness of youth policy, in particular the development of cross-sectoral programs that include cooperation between the public, private and non-profit sectors, in order to expand opportunities for young people. It also emphasizes the importance of introducing innovative approaches to education and training, ensuring equal access to resources and opportunities for all young people, regardless of their social background.

The article concludes with a discussion of policy implications, highlighting the need for integrated strategies that adapt to changing youth needs and global trends. It calls for increased investment in the development and implementation of youth policies, and promotes a participatory approach that engages young people in decision-making processes. This study contributes to a broader discourse on social security, highlighting the importance of youth policy as a structural element in shaping viable and inclusive societies.

Ключові слова: державна молодіжна політика, соціальна безпека, соціальна інтеграція молоді, зайнятість молоді, громадська участь, превентивні стратегії.

Key words: state youth policy, social security, youth social integration, youth employment, public participation, preventive strategies.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасному суспільстві динамізм і життєстійкість молоді являють собою не просто демографічну характеристику, а й ключову силу, стимулюючи інновації, культурну еволюцію та економічний розвиток. Оскільки світ стикається з безпрецедентними викликами, починаючи від економічної нерівності і закінчуючи зміною клімату, роль молоді у вирішенні цих складних проблем стає все більш важливою. На цьому тлі державна молодіжна політика стає фундаментальним структурним елементом соціальної безпеки, спрямованим на використання потенціалу молодих людей, забезпечуючи при цьому їх захист, освіту і успішну інтеграцію в суспільство.

Державна молодіжна політика багатогранна і спрямована на задоволення широкого спектру потреб, включаючи освіту, зайнятість, охорону здоров'я та громадянську активність. Ця політика не є самостійними заходами, а переплітається з більш широкою системою соціального забезпечення, спрямованої на створення надійної мережі підтримки для всіх громадян. Інвестуючи в молодь, держава не тільки забезпечує добробут свого молодого населення, але й закладають основу для сталого суспільного розвитку та процвітання.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Тематика державної молодіжної політики широко розглядається у зарубіжній та вітчизняній науковій літературі, що свідчить про значущість цієї проблеми. Однак концеп-

туальні трансформації, що відбуваються у суспільстві, ще не в повному обсязі осмислені науковцями.

МЕТА СТАТТІ

Мета цієї статті — на основі всебічного аналізу різних національних структур підкреслити важливу роль політики, орієнтованої на молодь у формуванні соціальної безпеки України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Молодь — соціально-демографічна група, що виділяється на основі сукупності вікових характеристик, особливостей соціального стану та обумовлених іншими соціально-психологічним властивостями [1].

"Молодіжний фактор" багато в чому визначає спрямованість процесів, що йдуть у суспільстві, можливість соціальної стабілізації та економічного зростання. Адже покоління, що росте — це в перспективі трудовий та економічний потенціал, від якого залежить прогресивний розвиток суспільства або його занепад. Тому політика держави стосовно дітей, підлітків та молоді має будуватися так, щоб забезпечити найефективніше виховання, повноцінну освіту, успішну соціалізацію — іншими словами — соціальну безпеку для повного розкриття особистісного потенціалу.

Державна молодіжна політика — це діяльність держави, спрямовану створення правових, економічних та організаційних умов і гарантій для самореалізації осо-

бистості молоді людини та розвитку молодіжних об'єднань, рухів та ініціатив. У завдання державної молодіжної політики входить сприяння правової соціалізації, що означає осмислення основних прав та відповідальності молодих громадян України. Інформованість та розуміння в галузі державного устрою необхідні для молодого покоління, оскільки дане усвідомлення — частина соціальної безпеки. Важливо, коли людина чітко розуміє, в якій державі вона живе, усвідомлює, наскільки ефективною є інтеграція ним принципів державного устрою, оскільки це важлива складова особистої безпеки та безпеки суспільства в цілому. Функціонально-діяльнісна, практична згода означає "прийняття" загальних уявлень про способи задоволення своїх потреб, легітимну відповідність правових та моральних норм, прав та відповідальності молодих громадян.

Першим нормативним актом покликаним урегулювати це питання стала ухвалена у 1992 році Декларація "Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні" яку можемо вважати основою для подальшого розвитку державної молодіжної політики, її правової бази, практичної діяльності органів державної влади і управління, яка спрямована на сприяння повноцінного розвитку молодих громадян України [2]. Дана декларація визначила державну молодіжну політику в Україні як пріоритетний і специфічний напрямок діяльності держави та визначила механізми формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні в тому числі через створення соціальних служб. Слід зазначити, що сутність соціальної роботи з молоддю повинна полягати в тому, що молодь не об'єкт виховання, а як його активний суб'єкт. При цьому добровільність та вибірковість найважливіші характеристики діяльності державної служби для молоді. Існування державних та муніципальних служб, які займаються вирішенням безпосередньо молодіжних проблем, зможе підвищити ефективність державної молодіжної політики. Системний погляд, який можуть здійснювати ці служби, допоможе сформувати комплексний підхід до проблем молодого покоління.

Враховуючи євроінтеграційний вектор розвитку України, при розробці національного законодавства щодо молоді слід враховувати прийняті нормативні акти та програми ЄС з цього питання. Наріжним каменем в питанні молодіжної політики є дотримання пріоритетних напрямів діяльності, до яких належать освіта, зайнятість, охорона здоров'я, навколишнє середовище, боротьба наркотичними засобами, зниження рівня злочинності серед неповнолітніх, організація дозвілля, участь молоді.

У формуванні та реалізації молодіжної політики ЄС можна виділити декілька взаємопов'язаних елементів. Молодь сама має сформулювати свої інтереси та забезпечити їм достатню підтримку, а також те що національні уряди повинні підтримувати позитивні устремління молоді, розширювати її діяльність, створювати умови для активної участі в житті суспільства.

На основі сучасного досвіду реалізації молодіжної політики на національному рівні країн-членів ЄС можемо визначити основні пріоритети у справах молоді:

- забезпечення миру (боротьба проти насильства у повсякденному житті; забезпечення посередництва у вирішенні конфліктів; міжкультурний діалог);

- освіта в галузі прав людини та забезпечення людської гідності (боротьба проти расизму, нетерпимості та різних форм дискримінації; сприяння соціальній згуртованості);

- участь та демократичне громадянство (навчання молодіжних лідерів; підтримка та розвиток неурядових демократичних молодіжних організацій та співтовариств; доступ та участь молоді у демократичних інститутах та процесах);

- підтримка розвитку прийнятної молодіжної політики (порівняльний аналіз національних програм, включаючи розвиток критеріїв оцінки; розробка плану національних дій у галузі молодіжного законодавства; інформація та консультування молоді; реалізація соціального новаторства молоді).

У цих документах визначається основна мета молодіжної політики — розглянути активну участь молоді та молодіжних організацій у суспільному житті на національному рівні та у всесвітньому масштабі. Необхідно відзначити, що визначена зазначена вище мета молодіжної політики, об'єктивно відображає основний принцип соціальної безпеки молодого покоління, а саме — активну участь молоді у всіх сферах життя громади. Ґрунтуючись на цьому становищі, у розвинених європейських країнах (Німеччина, Нідерланди, Великобританія, Франція, Італія, Бельгія, держави Скандинавії та ін.) реалізується відносно ефективна державна молодіжна політика. Однак і така політика не позбавлена проблемних питань.

Основні проблеми, пов'язані із самореалізацією молодих громадян у сучасній Європі, зводяться до наступних:

- молоді європейці пізніше входять до дорослого життя, довше зайняті процесом навчання;

- потрібно більше часу на придбання власної нерухомості; рівень шлюбності знижується, вік одруження збільшується; підвищується вік народження першої дитини, більше жінок залишаються бездітними;

- рівень безробіття серед молоді значно вищий, ніж серед інших груп працездатного населення; збільшується кількість молодих людей, які поєднують навчання з оплачуваною роботою;

- як молоді громадяни, так і їхні батьки сподіваються не на державу, не на роботодавців чи профспілки, а на самих себе, на власні сили.

- Основні проблеми, пов'язані з нерівністю молодих громадян:

- спостерігається все більше відмінностей у розподілі доходів;

- існує нерівність у доступності освіти: зростання вартості вищої освіти, з одного боку, і збільшення числа виключених зі шкіл — з іншого;

- спостерігається диференціація в отриманні роботи між різними прошарками населення. Значна кількість молоді від 15 до 19 років не працює і не навчається.

Основні проблеми, пов'язані з участю молоді:

- молоді люди позитивно налаштовані щодо демократії як форми управління, хоча вони критично налаштовані стосовно діючих інститутів;

- молоді громадяни демонструють ухилення від виборів, але це нелінійна тенденція до піків збільшення участі молоді під час політичних криз;

— членство молодих людей у політичних партіях залишається низьким, трохи вище частка у професійних спілках;

— участь молоді в акціях політичного протесту вища, ніж в інституційній політиці;

— залучення до громадських організацій є формою участі, яка широко поширена, але варіюється країнами;

— молоді жінки більш відкриті та гнучкіші пристосовуються до життя — вони є рушійною силою модернізації;

— міжпоколінні сімейні зв'язки стають більш значущими з економічних та соціальних причин [3].

Більшість європейських країн має триступеневу, каскадну структуру реалізації молодіжної політики. Законодавча база та загальні напрями її реалізації розробляються на рівні центрального уряду, який, у свою чергу, делегує можливості її здійснення регіональним та муніципальним адміністраціям. Так, в Іспанії вертикальна структура є досить складною системою. У Румунії, навпаки, основну роботу покладено на молодіжні некомерційні організації, які об'єднують незначну частину румунської молоді. І та й інша системи, на думку автора, мають як мінуси, так і плюси. Мінуси полягають у тому, що програми щодо молоді, що розробляються на федеральному рівні, не завжди враховують регіональну, національну та іншого роду специфіку при етапі реалізації, а робота, що проводиться на місцевому рівні, у свою чергу не має, в більшості випадків, комплексного, об'єктивного підходу до вирішення молодіжних проблем.

Слід зазначити і той факт, що у багатьох країнах створено різні міжвідомчі органи на національному рівні з питань молодіжної політики. Одним із найяскравіших прикладів у цьому відношенні є Японія, де в рамках Комітету з підтримки розвитку молоді кожне відомство має чітко визначену сферу відповідальності. Дисертант вважає, що подібний досвід, зрозуміло, при адаптації його до української дійсності, був би дуже корисним для організацій, які працюють із молоддю. У нашій країні часом буває складно визначити, хто і за що несе відповідальність, а це недозволено, особливо тим, хто працює з дітьми, підлітками, молоддю.

Основним інструментом участі молодих людей у молодіжній політиці є молодіжні організації, однак їхнє місце та роль у здійсненні молодіжної політики сильно варіюються і досі не мають чіткого визначення. Спостережувана останні десятиліття тенденція демонструє, що молоді люди воліють традиційним молодіжним організаціям нові форми своєї участі у житті: неформальні об'єднання; молодіжні групи, які реалізують окремі проекти чи програми [4].

Молодіжні дослідження роблять відчутний внесок у теоретичну розробку молодіжної політики та, водночас, у реалізацію практичних ініціатив. Наприклад, особливе значення для дитячої та молодіжної політики Німеччини мають доповіді про становище молоді, які подаються федеральним урядом. Поряд з аналізом розвитку молодіжної політики, доповіді містять пропозиції щодо подальшого розвитку допомоги молоді, а кожен третій дає огляд загальної ситуації у сфері підтримки молоді.

Як було зазначено, соціальні орієнтири молоді, їхні потреби та методи реалізації молодіжної політики у

Європі сильно диференційовані і залежать від культурної специфіки країни. Дослідження показують, що позитивний досвід, що переймається, не завжди можливо застосувати на практиці. З цим зіткнулися країни Центральної та Східної Європи, намагаючись використати досвід США та Західної Європи та виявивши, що отримані знання та методи потребують серйозної адаптації до національної специфіки.

Таким чином, спираючись на Європейський досвід важливим є безпосереднє забезпечення прав та законних інтересів молоді, створення та функціонування інфраструктури молодіжної політики. Саме на муніципальному рівні слід сконцентрувати фінансові та матеріально-технічні засоби. При цьому слід врахувати західноєвропейський принцип поділу повноважень між різними рівнями влади: на вищий рівень з місцевого передається проблема лише в тому випадку, якщо її вирішення неможливе шляхом власних зусиль. На думку автора, подібні положення дозволять оптимізувати ведення державної молодіжної політики та, отже, наблизити молодь до стану соціальної безпеки.

Формування соціальної політики, досягнення сталою управління вимагають чіткого правового регулювання сфери докладання зусиль, насамперед, за допомогою законодавчих актів, що визначають рамки діяльності, що регулюють взаємодії, зв'язок подій та процесів, розпорядчих та виконавчих актів. Найважливішими документами з цього погляду є законодавчі акти щодо реалізації державної молодіжної політики.

Виходячи із визнання суттєвої ролі самої молоді, її об'єднань у формуванні та реалізації державної молодіжної політики, доцільно виокремити дві групи суб'єктів регульованих правовідносин. Першу групу складають органи державної влади, органи місцевого самоврядування (за певних умов) та їх посадові особи. Другу групу суб'єктів становлять молоді громадяни та їх об'єднання. Виділення цієї групи є принципово важливим, оскільки молодь має мінімальні можливості для впливу на суспільне життя навіть у тих питаннях, які безпосередньо торкаються і її законних інтересів. Крім того, для забезпечення соціальної безпеки молоді принципово важливою є участь останньої у здійсненні державної молодіжної політики. Молодь — активний суб'єкт процесу соціальної безпеки та спрямована діяльність суб'єктних відносин (органи державної влади — молодь, молодіжні організації) якісно важлива для системи соціальної безпеки.

Отже, концептуальна база державної молодіжної політики виходить за межі концепції державної соціальної політики та потребує закріплення у спеціальних нормативних правових актах. Під час розробки базового закону про державну молодіжну політику доцільно звернути додаткову увагу на безробітних, які потребують додаткового захисту та підтримки в період пошуків робочого місця, у тому числі після закінчення професійних установ, у період професійної орієнтації та підготовки; гарантування умов для забезпечення сезонної, тимчасової, вторинної зайнятості молодих громадян, у тому числі молоді, що навчається.

Винятково актуальна потреба внесення доповнень до житлового законодавства та розробки законопроєкту щодо визначення додаткових гарантій щодо виді-

лення цільових субсидій, пільгових кредитів молодим громадянам для будівництва або придбання житла, а також умов для можливості оренди державного або муніципального житла молодими сім'ями. Беручи до уваги військову агресію проти нашої країни, особливої уваги потребує питання гарантування державної підтримки діяльності соціальних служб для дітей та молоді, які здійснюють соціально-правову, психолого-педагогічну, консультативну допомогу, діяльність з реабілітації молодих громадян, які опинилися у скрутній життєвій ситуації, додаткової державної підтримки організацій, які здійснюють роботу з дітьми та молоддю у реалізації проектів (програм) забезпечення відпочинку, оздоровлення, творчого дозвілля молоді, розвитку молодіжного та дитячого туризму.

У зв'язку із зростаючою потребою активного формування здорового способу життя молоді доцільно визначити заходи щодо формування здорового способу життя дітей та молоді, щодо запобігання смертності в дитячому та молодіжному середовищі, реалізації заходів щодо обмеження поширення серед молоді соціально небезпечних захворювань, щодо профілактики та попередження алкоголізму, токсикоманії та наркозалежності серед молодих громадян [5].

Автор вважає ці заходи принципово важливими для післявоєнного відновлення та подальшого функціонування системи соціальної безпеки молоді для можливості оптимального розкриття потенціалу останньої в сучасному українському суспільстві.

Резюмуючи значимість державної молодіжної політики як структурного елемента системи соціальної безпеки, можна зробити такі висновки. Державна молодіжна політика — це внутрішня політика держави щодо регулювання відносин молоді та держави. Формування життєздатного молодого покоління, що підрастає, є стратегічним завданням розвитку держави. Молодь — об'єкт національно-державних інтересів, один із головних факторів забезпечення розвитку держави та суспільства. Молодь несе особливу відповідальність за збереження та розвиток своєї країни, за спадкоємність історичної та культурної спадщини, за відродження своєї вітчизни.

Державна молодіжна політика, будучи складовою системи соціальної безпеки, має цілісну систему заходів правового, організаційно-управлінського, фінансово-економічного, наукового, інформаційного, кадрового характеру, спрямованих на створення необхідних умов для вибору молодими громадянами свого життєвого шляху, для відповідальної участі в відновленні України.

Реалізація державної молодіжної політики спрямована на створення правових, економічних та організаційних умов та гарантій для самореалізації особистості молодої людини, на розвиток та підтримку молодіжних та дитячих громадських об'єднань, рухів та ініціатив. Державна молодіжна політика відбиває стратегічну лінію держави на забезпечення соціально-економічного, політичного та культурного розвитку України, формування у молодих громадян патріотизму та поваги до історії та культури батьківщини, до інших народів, на дотримання прав і свобод людини і громадянина [5].

Підтримка молодих людей, їхнє залучення до творчої, активної участі в житті суспільства та держави — це інвестиції у розвиток стратегічних ресурсів держави.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Становище молоді у 90-х роках ХХ століття викликало серйозну занепокоєність у зв'язку із зростанням соціально-негативних девіацій, злочинності та високої смертності молодих людей. Держава намагалася виправити існуюче становище, що підтверджується великою кількістю законодавчих актів та документів, прийнятих щодо молоді, появою молодіжних громадських організацій та посиленою роботою щодо формування державної молодіжної політики. Досвід минулих років демонструє, що державна молодіжна політика ефективна не сама по собі, а в структурі комплексної системи соціальної безпеки, необхідною складовою якої є як молодіжні спільноти, так і кожна молода людина відповідно, являючи собою активні елементи системи соціальної безпеки. Позиція дисертанта ґрунтується саме на тісному, "суб'єкт-суб'єктному" зв'язку між усіма елементами системи соціальної безпеки. Ефективно діюча державна молодіжна політика дозволить говорити про якісно позитивне функціонування соціальної безпеки в сучасній Україні, а отже значно прискорити післявоєнне відновлення нашої країни.

Література:

1. Забродський М. М. Основи вікової психології: Навч. посібник. Тернопіль, 2005.
2. Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні: Декларація від 15 грудня 1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2859-12#Text> (дата звернення: 02.04.2024).
3. Chisholm L., Kovacheva S. Exploring the European Youth Mosaic: The social situation of young people in Europe: 6th European Youth Ministers Meeting. Thessaloniki, 2002, p. 65.
4. Баглик В. С. Механізми формування молодіжної політики на міжнародному рівні. Актуальні проблеми державного управління. 2015. № 1(47).
5. Бородин Є. І. Історія формування державної молодіжної політики в Україні (1991—2004 рр.): Монографія. Д.: Герда, 2006. 472 с.

References:

1. Zabrods'kyj, M. M. (2005), *Osnovy vikovoi psykhologii* [Fundamentals of age psychology], Herda, Ternopil', Ukraine.
 2. The Verkhovna Rada of Ukraine (1992), Declaration "On the general principles of the state youth policy in Ukraine", available at <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2859-12#Text> (Accessed 02.04.2024).
 3. Chisholm L. and Kovacheva S., (2002), Exploring the European Youth Mosaic: The social situation of young people in Europe, 6th European Youth Ministers Meeting, Thessaloniki, Greece.
 4. Bahlyk, V. S. (2015), "Mechanisms of youth policy formation at the international level", *Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnia*, № 1 (47).
 5. Borodin, Ye. I. (2006), *Istoriia formuvannia derzhavnoi molodizhnoi polityky v Ukraini (1991—2004 rr.)* [History of the formation of state youth policy in Ukraine (1991—2004 rr.)], Herda, Dnipropetrovs'k, Ukraine.
- Стаття надійшла до редакції 18.04.2024 р.*